

Тақризи

муқарризи расмӣ ба диссертатсияи Абдуллоҷони Ҳамроҳон дар мавзуи «Асосҳои педагогии рушди тарбияи ҷисмонӣ ва ҳарбӣ-ватандӯстии хонандагони муассисаҳои таҳсилоти миёнаи умумӣ», барои дарёфти дараҷаи илмӣ номзади илмҳои педагогӣ аз рӯйи ихтисоси 13.00.01 – Педагогикаи умумӣ, таърихи педагогика ва таҳсилот

Диссертатсияи Абдуллоҷони Ҳамроҳон дар мавзуи «Асосҳои педагогии рушди тарбияи ҷисмонӣ ва ҳарбӣ-ватандӯстии хонандагони муассисаҳои таҳсилоти миёнаи умумӣ» дар шароити ҳозира бисёр муҳим ба ҳисоб рафта, мазмуну муҳтавои он ба шиносномаи ихтисос барои дарёфти дараҷаи илмӣ номзади илмҳои педагогӣ аз рӯйи ихтисоси 13.00.01 – Педагогикаи умумӣ, таърихи педагогика ва таҳсилот мутобиқат мекунад.

Муҳимияти мавзуи таҳқиқот. Қомеаи соҳибистиклоли мо дар назди омӯзгорони муассисаҳои таҳсилоти миёнаи умумӣ вазифаи муҳими тарбияи хонандагон дар рӯҳияи ватандӯстӣ ва ҳислатҳои ҳамидаи инсониро гузоштааст. Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон соҳаи тарбияи ҷисмониро самти афзалиятнок эътироф намуда, барои рушди он, оммавӣ гардонидани варзиш ва омодаسازیи варзишгарони касбӣ ҷиҳати иштирок дар чорабиниҳои байналмилалӣ шароити мусоид фароҳам оварда аст.

Таълими фанни “Тарбияи ҷисмонӣ” ва ҷалби одамон ба варзиш дар силсилаи фанҳои педагогӣ мавқеи хоса дошта, баррасии масъалаҳои вобаста ба ин самт дар илми педагогика аҳаммияти назариявӣ ва амалӣ дорад.

Аз ин рӯ, дар заминаи ҳудодоҳии миллӣ ва ахлоқи ҳамида тарбия намудани насли наврас дар назди муассисаҳои таҳсилоти миёнаи умумӣ ва олии касбӣ вазифаҳои махсус мегузорад. Дар ин раванд, нақш ва таъсири омӯзгор бениҳоят муҳим аст. Барои иҷрои ин вазифа, омӯзгорон

бояд дониши худро ҳаматарафа такмил дода, усулҳои гуногуни таълиму тарбияро аз худ намоянд.

Дарачаи таҳқиқи мавзӯи илмӣ. Суръатнокии илму техникаи муосир, ташаккул ва пешрафти он дар даври кунунӣ дониши ҳаматарафа рушдфтои ҷомеаро, ки ба стандарти ҷаҳонӣ ҷавобгӯ бошад, такозо дорад.

Дар робита ба мушкилоти баррасишаванда муаллифон ва муҳаққиқони ватанӣ М. Лутфуллоев, И. Давлатшоев, Т.Н. Зиёев, Ш. Маҳмудов, Н.Н. Шоев, Г. Иброҳимов ва ҷанде дигарон баррасихое анҷом додаанд.

Мақсади таҳқиқот. Мақсади таҳқиқоти рисолаи илмӣ таҳияи механизми самараноки таълиму тарбияи ҷисмонӣ ва омодагии дифои ҳарбӣ ҷиҳати болобарии сатҳи тарбияи ҳарбӣ-ватандӯстии хонандагони муассисаҳои таҳсилоти миёнаи умумӣ мебошад.

Дар асоси мақсади гузошташуда вазифаҳои зерин муайян карда шудааст:

- омӯзиши асосҳои назариявии тарбияи ҳарбӣ-ватандӯстии хонандагон, адабиёти методӣ, психологӣ, нақша ва барномаҳои таълимӣ ва ҷараёни таълиму тарбия;

- муайянсозии вазъи воқеӣ ва дурнамои таълиму тарбияи ҷисмонӣ ва ҳарбӣ-ватандӯстии хонандагон;

- таҳияи механизми ташкили шароити педагогӣ ҷиҳати таашаккули тарбияи ҳарбӣ-ватандӯстии хонандагон;

- асоснок намудани дониш, малака ва маҳорати таълимию маърифатии хонандагон аз ҷиҳати воситаҳои муҳофизатии варзишӣ ва ҳарбӣ дар раванди дарси тарбияи ҷисмонӣ ва омодагии дифои ҳарбӣ;

- гузаронидани озмоиши педагогӣ дар асоси самаранокии раванди таълиму тарбия дар тарбияи ҳарбӣ ва ватандӯстии хонандагони МТМУ.

Асосҳои назариявии таҳқиқот. Натиҷаи таҳқиқоти гузаронидашуда дар баланд бардоштани дараҷаи азхудкунӣ ва сатҳи

дониши хонандагони муассисаҳои таҳсилоти миёнаи умумӣ, литсейҳо ва гимназияҳо аз фанни “Тарбияи ҷисмонӣ ва омодагии дифои ҳарбӣ” мусоидат менамояд.

Дар ин робита муаллифи рисола ба нуктаҳои алоҳидаи назариявии таълифот ва таҳқиқоти муаллифону муҳаққиқони ватанӣ ва хориҷӣ М. Лутфуллоев, И. Давлатшоев, Т.Н. Зиёев, Ш. Маҳмудов, Н.Н. Шоев, Г. Иброҳимов, И.Л. Софронов, Д.И. Фелдштейн, М.Л. Груздева, П.Н. Осипов, Л. Осипова таъя намудааст.

Натиҷаҳои таҳқиқотро ҳамчун маводи таълимӣ дар амалияи фаъолияти педагогӣ, таълифи китобҳои дарсӣ, дастур ва васоити ёрирасони таълимӣ истифода бурдан мумкин аст.

Асосҳои методологии таҳқиқот. Асосҳои методологии таҳқиқотро таълимоти ҳамкориҳои мутақобилаи илмӣ–методӣ, ҳамчунин таълимоти умумибашариҳои осори бузургони илму адаби ватанию хориҷӣ (Абулқосим Фирдавсӣ, Унсурмаолии Кайковус, Турсунов Н.Н., Суяров Т.М., Мирзоев С.С., Бунак В.В., Глухова В.И., Лубшиева Л.И., Никтю Б.А., Пропов Н.Н. ва монанд ба инҳо), нишондиҳандаҳои илмии марбут дар бораи тавҷам будани назария бо амалия, ҳамчунин, дар чараёни таҳқиқот ба эътибор гирифтани таҷрибаи таърихи варзиши гузаштаву муосир, ташкил медиҳад.

Ҳангоми корбаст намудани таҳқиқот асосҳои назарии Стратегияи ҶТ «Оид ба рушди тарбияи ҷисмонӣ», «Стратегияи миллии рушди тарбияи ҷисмонӣ ва варзиш барои солҳои 2018-2021», Қарори Ҳукумати ҶТ дар бораи «Барномаи Маҷмуи рушди тарбияи ҷисмонӣ ва варзиш дар ҶТ барои солҳои 2017–2021», Қонуни Ҳукумати ҶТ «Дар бораи маориф», «Консепсияи мактаби миллии тоҷик» ва дигар санадҳои меъёрию ҳуқуқии марбут ба таълиму тарбияи хонандагони муассисаҳои таҳсилоти миёнаи умумӣ ба эътибор гирифта шудааст.

Навгони илми таҳқиқот:

- муҳимтарин самтҳои асосии таълим ва тарбияи ҷисмонии насли наврас дар ҷомеаи имрӯза бо баҳисобгирии андешаҳои олимони ватанию хориҷӣ муайян карда шуданд;

- нақши омӯзгорони тарбияи ҷисмонӣ дар ташаккули тарбияи ҳарбӣ-ватандӯстии хонандагони муассисаҳои таҳсилоти миёнаи умумӣ ва механизми ташкили тарбияи ҷисмонӣ ва омодагии дифои ҳарбии хонандагон муайян карда шуд;

- афкори муайяни педагогии олимони оид ба тарбияи ҳудогоҳии миллӣ ва ватандӯстии ҷавонон омӯхта шуда, роҳу усулҳо ва методикаи тайёр кардани насли оянда дар самти тарбияи ҳарбӣ-ватандӯстӣ дар шароити муосир муайян карда шуд;

- самтҳои асосии фаъолияти муштараки омӯзгорони тарбияи ҷисмонӣ ва омодагии дифои ҳарбӣ бо хурдсолон ва калонсолон дар раванди таълим муайян карда шудаанд;

Дар муқаддима муҳимияти мавзӯи таҳқиқот асоснок гаштааст, дараҷаи омӯзиш, ҳадаф, вазифаҳо, объект, предмети таҳқиқот муайян карда шуда, навгониҳои илмӣ, дараҷаи омӯзиши мавзӯи нишон дода, аҳаммияти назариявӣ ва амалии таҳқиқот муқаррар карда шудаанд.

Диссертатсия аз муқаддима, ду боб, 6 зербоб, хулоса, тавсияҳо ва рӯйхати адабиёт иборат мебошад. Дар рисолаи илмӣ 5 ҷадвал, 2 диаграммаҳо ва 2 расм истифода гардидаанд. Ҳаҷми умумии диссертатсия дар 170 саҳифаи андозаи А4 бо ғосилаи байнисатрии 1,5 навишти компютериро дар бар гирифтааст.

Боби якуми рисолаи илмӣ «**Ҷанбаҳои педагогии тарбияи ҷисмонии хонандагон ҷиҳати рушди тарбияи ҳарбӣ-ватандӯстӣ**» номгузорӣ карда шуда, аз чунин ғослҳо иборат мебошад: Асосҳои педагогию психологии усулҳои баланд бардоштани самаранокии ТҶ дар МТМУ-и ҶТ; Ташкили муҳити самараноки тарбияи ҷисмонӣ дар тарбияи ҳарбӣ-ватандӯстии хонандагон; Аҳаммияти тарбияи ҷисмонӣ ва омодагии

дифои ҳарбӣ дар раванди тарбияи худшиносӣ, ватандорӣ ва ифтихори миллӣ.

Муаллифи диссертатсия дар боби мазкур чанбаҳои гуногуни педагогиро баррасӣ карда, кайд менамояд, ки дар рӯзҳои истироҳат ва чашну маросимҳои мардумӣ ташкил ва баргузориҳои чорабиниҳои зерин ба беҳтар гардидани вазъи ТХВ-и хонандагон мусоидат мекунад:

- роҳпаймоӣҳо ва экскурсияҳо (мавзӯӣ);
- сафарҳо ба ҷойҳои шуҳрати ҳарбидошта;
- мусобикаҳо бахшида ба “Рӯзи Қувваҳои Мусаллаҳ”, “Рӯзи Ғалаба”; спартакиадаи ҷавонони даъватшаванда аз рӯйи намудҳои варзиши ҳарбию амалӣ;
- спартакиадаи ҷавонони даъватшаванда бахшида ба “Рӯзи Ғалаба”;
- дави варзишӣ ва дигар намудҳои варзиши сабук ба шарафи “Рӯзи даъватшавандагон”;
- санчиши тайёрии ҷисмонии ҷавонони даъватшаванда тавассути ташкили чорабиниҳои варзишӣ;
- мусобикаҳо оид ба ҷавгонбозӣ.

Ҳамзамон, кайд карда мешавад, ки дар мактабҳо бахшида ба Рӯзи муҳофизони Ватан гузарондани мусобикаҳо ва спартакиадаҳо бисёр мубрам арзёбӣ мегардад.

Довталаби дараҷаи илмӣ бар он ақидааст, ки рушди тарбияи ҷисмонӣ ва варзиш ба сатҳи омодагии муаллимон вобастагии амиқ дорад. Ҳамзамон, МТМУ дар ҳақиқат ҳам маконе барои ёдгирию ёддиҳӣ мебошад.

Мукаммалии барномаҳо ва китобҳои дарсӣ низ ба раванди ташкили муназзами тарбияи ҷисмонӣ ва варзиш нақши муассир дорад. Ин санадҳои муҳимми таълимӣ раванд, тарзи амал ва муносибати муаллимиро бо донишомӯзон мушаххас мекунад.

Равиши таҳқиқ ташаккулёбии фарҳанги ҷисмонии шахсияти хонандагонро ҳамчун низом равона месозад ва он имкон фароҳам меорад, ки хосияти низомӣ ва тавсифоти сифатӣ мавриди таҳлил қарор гирифта, ба кушодани ягонагии он мусоидат кунанд.

Мо дар замони ҷаҳонишавӣ қарор дорем, аммо новобаста ба ин барои дар руҳияи ватандӯстӣ ва солиму бардам ба воя расонидани наврасону ҷавонон муҳит нақши асосӣ мебошад. Онҳо ба наслҳои калонсол така карда, таҷрибаю малакаҳои онҳоро аз худ мекунанд. Асри XXI талаби онро мекунад, ки ҷавонон ҳамкадами ҷомеаи ҷаҳонӣ бошанд. Дар ин кор саҳми муаллимон назаррас мебошад, зеро онҳо бояд бо донишу таҷриба, рафтор ва гуфторашон барои хонандагон намунаи ибрат бошанд.

Омӯзгорони фанни тарбияи ҷисмонӣ дар қатори дигар омӯзгорон бояд машғулиятро аз корҳои тарбиявӣ оғоз кунанд. Бояд таъкид намуд, ки гирифтани эроди бисёр, мазаммату маломат кардани хонандагон барои тарбия кори хубе ҳам нест. Муаллимон бояд бо шогирдон чун фарзанд муносибат карда, онҳоро ба омӯзиш, тарбияи ҷисмонӣ ва солим нигоҳ доштани худ талкин намуда, дар ин кор аз шаклҳои гуногуни таълиму тарбия истифода баранд.

Воситаҳои асосии тарбияи ҷисмонӣ иҷрои машқҳои ҷисмонӣ мебошанд. Маҳз тавассути онҳо имконият пайдо мегардад, ки малака ва қобилиятҳои ҳаётбахш ташаккул ёфта, қобилияти ҷисмонӣ инкишоф дода шуда, хосиятҳои мутобиқшавии организм зиёд карда шаванд.

Муаллифи рисолаи илмӣ қайд менамояд, ки дар амалияи тарбияи ҷисмонӣ машқҳои ҷисмонӣ аз фаслҳои зерини барномаи таълимии мактаб иборатанд:

1. Гимнастика, машқҳои пагоҳирӯзӣ;
2. Варзиши сабук;
3. Лижаронӣ;
4. Шиноварӣ;

5. Бозиҳои гуногуни варзишӣ.

Яке аз воситаҳои муҳими тарбияи ҷисмонӣ, ки барои таъсири беҳтари машқҳои ҷисмонӣ ба организми инсон мусоидат мекунад, қувваҳои табиӣ табиат (офтоб, ҳаво, об) ва омилҳои тозагии шахсӣ (гигиенӣ) мебошанд.

Боби дуюми рисола «**Самаранокии раванди таълиму тарбияи ҷисмонӣ дар тарбияи ҳарбӣ-ватандӯстии хонандагони муассисаҳои таҳсилоти миёнаи умумӣ**» ном дошта, аз чунин фаслҳо иборат мебошад: Технологияи рушди тарбияи ҳарбӣ - ватандӯстии хонандагон дар муассисаҳои таҳсилоти миёнаи умумӣ; Моҳияти арзишҳои миллии тарбияи ҷисмонӣ дар тарбияи ҳарбӣ-ватандӯстии хонандагони муассисаҳои таҳсилоти миёнаи умумӣ; Нақши омӯзгорони тарбияи ҷисмонӣ дар тарбияи ҳарбӣ-ватандӯстии хонандагони муассисаҳои таҳсилоти миёнаи умумӣ.

Дар марҳилаи ҳозираи ҷаҳонишавӣ ки тарбияи ҳисси ватандӯстӣ ва инсондӯстӣ ба сатҳи нав баромадааст, дар баробари омӯзгорони дигар фанҳо омӯзгорони фанни тарбияи ҷисмонӣ ва омодагии дифои ҳарбӣ низ ба ин проблемаи муҳим дар қанор нестанд. Таълиму тарбияи хонандагон бо усули гуманитарӣ – ин ҳадафи баландтаринест, ки ҳар як омӯзгори имрӯзаи тарбияи ҷисмонӣ ва омодагии дифои ҳарбӣ барои амалӣ намудани он кӯшиш менамояд. Мафҳумҳои «тарбия» ва «гуманитарӣ» ба ҳамаро маълум аст. Аммо истифодаи он дар мавриди дарс бо усули тафриқавӣ ба назари мо чизи нав аст.

Тарбияи ҳарбӣ-ватандӯстӣ дар шароити кунунӣ яке аз масъалаҳои муҳими сиёсӣ, иҷтимоӣ ва фарҳангии ҷомеа ба шумор меравад. Муаллифи рисолаи илмӣ дар асоси омӯзиш ва таҳлили адабиёти соҳавӣ, китобҳои дарсӣ ва истифодаи маводи солонаи расмӣ муассисаҳои таҳсилоти миёнаи умумии ватанӣ ва хориҷӣ **амсилаи рушди тарбияи ҷисмонӣ ва ҳарбӣ-ватандӯстии хонандагони муассисаҳои таҳсилоти миёнаи умумиро** таҳия ва пешниҳод кардааст.

Маҷмуи фаъолияти таълимию тарбиявии хонандагон барнома ва китобҳои дарсӣ маҳсуб меёбад ва нақши муаллиму хонандагонро дар ҷараёни ёддиҳӣ–ёдгирӣ муайян мекунад. Дарвоқеъ, барномаи таълимӣ ва китоби дарсӣ фаъолият, амалу муносибати омӯзгорро бо донишомӯзон ва муомилаи байниҷағҳари донишомӯзонро қавӣ ва мустаҳкамӯ сермаҳсул меғардонад.

Ѓузашта аз ин, барномаи таълимӣ ва китобҳои дарсӣ мағде мебошанд, ки асоси аз бар ғардидани дониш, одобу ахлоқ ва рағтори ҳағидаи ҳар як муҳассилин маҳсуб ёфта, дар ин раванд фанҳои «Омодағии диғои ҳарбӣ» ва «Тарбияи ҷисмонӣ» донишомӯзонро ба ҷустуҷӯву нағварӣ ва эҷодкорӣ раҳнамун нағуда, дар кушодани ҷаҳони нағи илму дониш зағина ғузошта, ба эҷоди роҳу усулҳои ҷағид омода меғозад. Меғёри рушди ҷузғи анғезавӣ қувғаи нисғии сабабҳои марбут ба ниёзҳо мебошад, ки барои машғулиятҳо бо фарҳанғи ҷисмонӣ шаҳсро водор меғозад. Бо нағардошти ин меғёр ҷаҳор сатғи рушди элементҳои анғезавӣ ҷудо мешаванд:

1) вазғиятӣ – тасаллути сабабҳои берунаи воғибӣ ба фарҳанғи ҷисмонӣ. Қонеғ ғардонидани вазғияти ниёзҳо дар фағолноғии ҳарақатӣ ва равонӣ дар муошират;

2) эҳсосотӣ – тасаллути сабабҳои доғилии раванди марбут бо қонеғ ғардонидани ниёзҳо дар фағолноғии ҳарақатӣ ва равонӣ, дар муошират аз тариқи машғулият бо тамринҳои ҷисмонии ҷолиб;

3) оқилона - тасаллути сабабҳои доғилии нағиҷадори марбут бо қонеғ ғардонидани ниёзҳо дар худтасдиқкунии беруна, саломатӣ, дастёбӣ ба мувафғақият, худрушддиҳӣ ва худтарбиякунии шаҳсиятӣ;

4) шаҳсиятӣ–воғастағии зуҳур ёфтани фағолияти идрокӣ ва ҷисмонӣ.

Саҳми шаҳсии доғталаби дарёғти дарачаи илмӣ дар тағқиқот дар мустақилона нағиштани диссертатсия ва иштироки бевосита дар масғалағузориҳои мағзуъ, тағқиқоти нағариявӣ, амсиласозӣ,

барномарезӣ, баргузори озмоишҳои компютерӣ, таҳлил ва инчунин, дар муҳокимаи натиҷаҳои амсилавии ҳосилшуда ифода ёфтааст.

Натиҷаҳои бадастовардаи таҳқиқот дар диссертатсия инъикос гардида, дар намуди робитаҳои байниҳамдигарӣ шакл гирифта, дар доираи таҳқиқоти назариявӣ ва амсиласозии концептуалӣ, математикӣ ва компютерӣ, ки фарогири мудирияти раванди тарбияи ҳарбӣ-ватандӯстӣ буда метавонад, дар рушди тарбияи ҳарбӣ-ватандӯсти хонандагони МТМУ саҳми босазо гузорад.

Хулоса, рисолаи илмӣ дар асоси талаботи “Дастурамал оид ба тартиби барасмиятдорории диссертатсия ва автореферати диссертатсия” (қарори Раёсати КОА-и назди Ҳукумати ҶТ аз 31.03.2022) навишта шуда, дар он натиҷаҳои муайяни илмӣ нишон дода шудааст. Муҳтавои асосии рисола дар автореферати он ва мақолаҳои илмии муаллиф инъикос гардидааст. Дар баробари муваффақиятҳои зикргардида, рисола дорои баъзе камбудииҳои ҷузъии зерин мебошад:

1. Дар диссертатсия гарчанде ки нақши муассисаҳои таҳсилоти миёнаи умумӣ таъкид шудааст, ташкили муҳити мусоиди таълимӣ, ки ба рушди тарбияи ҷисмонӣ ва ватандӯстӣ мусоидаткунанда ва механизмҳои арзёбии самаранокии тадбирҳои амалишаванда пешниҳод нашудаанд.

2. Муаллифи диссертатсия дар саҳифаи 91-и фасли 2.1. вобаста макони таҳсил, қору фаъолият ва зиндагии одамон фаъолияти инсонро ба 6 давра гурӯҳбандӣ намуда, қайд кардааст, ки барои ҳар гурӯҳ машқҳои ҷисмонӣ ва варзиширо дар алоҳидагӣ муайян кардан лозим аст. Аммо маълум нест, ки ин гурӯҳбандӣ дар кадом асос таҳия карда шудааст.

3. Ҳангоми таҳияи диссертатсия аз адабиёти ватанӣ камтар истифода шуда, иқтибосҳо аз мутафаккирони форсу тоҷик хело кам оварда шудаанд.

4. Баъзе хатогиҳои имлоӣ ва техникӣ дар диссертатсия ва автореферати он мавҷуд аст.

Қобили қайд аст, ки эромодагии дифои ҳарбӣи боло, хусусияти тавсиявӣ дошта, аҳаммияти илмӣ ва амалии таҳқиқоти диссертатсиониро коста накарда, ҳамчун кори илмии анҷомёфта ба ҳисоб меравад.

Ҳамин тавр, диссертатсияи Абдуллоҷони Ҳамроҳон дар мавзӯи «Асосҳои педагогии рушди тарбияи ҷисмонӣ ва ҳарбӣ-ватандӯстии хонандагони муассисаҳои таҳсилоти миёнаи умумӣ», барои дарёфти дараҷаи илмии номзади илмҳои педагогӣ аз рӯйи ихтисоси 13.00.01 – Педагогикаи умумӣ, таърихи педагогика ва таҳсилот ба талаботи Тартиби додани дараҷаҳои илмӣ, ки бо қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон №267 аз 30.06.2021 тасдиқ карда шудааст, ҷавобгӯӣ буда, муаллифи он сазовори дараҷаи илмии номзади илмҳои педагогӣ аз рӯйи ихтисоси 13.00.01 – Педагогикаи умумӣ, таърихи педагогика ва таҳсилот мебошад.

Тақриздиханда,
номзади илмҳои педагогӣ, дотсент,
мудири кафедраи тарбияи ҷисмонӣ
ва мудофияи шаҳрвандии Донишгоҳи
давлатии омӯзгории Тоҷикистон
ба номи Садриддин Айни

Намозов Тошқул Буриевич

Суроға: 734003 Ҷумҳурии Тоҷикистон, ш. Душанбе, хиёбони Рӯдакӣ, 121;

Тел(992)774448424; E-mail: info@tgpu.tj

“Имзои Намозов Тошқул Буриевичро тасдиқ мекунам”:

Сардори шӯбаи кадрҳо ва корҳои махсуси
ДДОТ ба номи Садриддин Айни

Мустафозода А.

01.02.2025